

УДК 378-057.87:81'243

С. С. ЧОРНА

кандидат педагогічних наук, доцент
Класичний приватний університет

ОСОБЛИВОСТІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВНЗ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянуто особливості навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей. Виокремлено низку складностей при викладанні іноземної мови та визначено якісні показники для реалізації поставлених завдань.

Ключові слова: нефілологічні спеціальності, іноземні мови, специфіка навчання.

Процеси Європейської інтеграції, які відбуваються в Україні, зумовили зростання значущості вивчення іноземної мови фахівцями різних галузей та зробили іншомовну підготовку студентів немовних спеціальностей, одним із найважливіших компонентів вищої освіти. Комунікацію іноземними мовами розглянуто членами Європейської комісії, Ради Європи та Європейського парламенту як одну з восьми ключових компетенцій, що формуються у процесі навчання. Усе це обумовлює необхідність якісних змін у навчанні іноземних мов на немовних спеціальностях, з метою покращення рівня знань іноземної мови, а й можливості її практичного використання в майбутній професійній діяльності.

Мета статті – проаналізувати особливості іншомовної підготовки студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей.

Аналіз нормативної бази засвідчив, що згідно з вимогами чинних програм з іноземних мов (ІМ) для немовних ВНЗ, студенти повинні володіти іноземною мовою на рівні, щоб отримувати й передавати інформацію зі свого фаху.

Тобто, майбутні випускники повинні оволодіти комунікативною компетенцією, необхідною для іншомовного спілкування в професійній сфері [5].

Як зазначено в рекомендаціях Комітету Ради Європи з питань освіти, випускник ВНЗ має володіти вміннями швидко й вільно висловлюватися без помітних ускладнень, пов'язаних із пошуком засобів вираження у процесі досягнення ними соціальних, академічних і професійних цілей.

У Європі, згідно з інформацією німецького Інституту економічних досліджень, кожен п'ятий працівник використовує знання іноземної мови в професійній діяльності. За словами організатора міжнародної конференції з іноземних мов і ділового спілкування в міжнародній економіці, Workshops and Exhibitions (ICWE), яка проходила під гаслом "Мови та професія", "міжкультурні знання в економіці вже давно не є конкурентною перевагою, а перетворились на соціальну необхідність". Вищезазначене свідчить про те, що знання іноземної мови стають невід'ємною складовою професійної компетентності

фахівців з вищою освітою різного напрямку підготовки і роблять їх конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці. Усе це зумовлює необхідність якісних змін у навчанні іноземних мов студентів немовних спеціальностей з метою покращення рівня їхніх знань іноземної мови і можливості її практичного використання в майбутній професійній діяльності [4, с. 128].

Наявна суперечність між зрослими вимогами до рівня знань іноземної мови фахівцями немовних спеціальностей та їхнім реальним невисоким рівнем знань, невмінням практично користуватись іноземною мовою у професійній сфері доводить необхідність вирішення проблемних питань у навчанні іноземної мови студентів немовних спеціальностей і пояснює актуальність цієї проблеми.

Основні положення підготовки студентів-нефілологів до міжкультурної взаємодії впливають з гуманістичної філософії освіти, в якій обґрунтовано гуманістичний та соціально орієнтований підходи до процесу формування і становлення майбутнього спеціаліста з метою як задоволення нагальних потреб держави в підготовці високоякісних фахівців у різних галузях, так і самореалізації кожної особистості. Викладання іноземної мови студентам нефілологічних спеціальностей має свою специфіку, оскільки, відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, навчання іноземної мови, спираючись на загальнодидактичні принципи, вирізняється тим, що головною метою тут виступає “оволодіння студентами діяльністю іншомовного спілкування” [2, с. 48].

Проблемі навчання іноземної мови студентів та учнів присвячено чимало робіт різних науковців: Й. Берман, І. Бим, Н. Бориско, І. Зимньої, Н. Ішханян, Г. Китайгородської, С. Козак, О. Леонтьєва, М. Ляховицького, Т. Опанасенко, Є. Пасова, Ф. Рожкової, В. Топалова, Т. Третьякової, Е. Шубіна та ін.

За словами Ф. Рожкової, яка займалась проблемою навчання іноземних мов у середніх професійно-технічних училищах, в епоху науково-технічної революції володіння іноземною мовою для кваліфікованих кадрів робітників є невід’ємним компонентом їх діяльності. Науково-технічний прогрес вимагає самостійного поповнення знань, їх оновлення, ознайомлення із закордонним досвідом, досягненнями світової науки та техніки, відбору наукової, технічної та іншої інформації [8, с. 9].

Ще більшою мірою це стосується висококваліфікованих фахівців вищих навчальних закладів, підготовка яких є на щабель вищою за середні професійно-технічні училища.

Порівнюючи навчання в мовному й немовному ВНЗ, засновник напряму методики навчання іноземних мов у немовних ВНЗ, Й. Берман, зауважує, що у першому випадку мову опановують як засіб спілкування і вивчають її як систему засобів вираження.

У другому випадку мови навчають тільки як засобу спілкування, що реалізується в мовленні. Теоретичні відомості використовують тільки тією мірою, в якій вони можуть допомогти опануванню мовою [1, с. 54].

Й. Берман виділяє такі особливості навчання іноземних мов у немовних ВНЗ:

– *практична спрямованість навчання*; навчання на нефілологічних спеціальностях вирізняються чіткою практичною спрямованістю та предметністю. Студенти опановують іноземну мову як засіб для отримання додаткової інформації зі свого фаху. Вони вивчають не тільки іноземну мову як таку, але й прийоми роботи із спеціальною фаховою лексикою, системою позначень і специфічними для зарубіжного досвіду поняттями. Це стає можливим тільки завдяки тісному зв'язку навчання іноземної мови з навчанням профільних предметів. У процесі навчання студент не тільки опановує мову й лексику як її складову, але й учиться використовувати її як дійовий засіб отримання необхідної інформації зі спеціальності;

– *послідовний характер навчання у нефілологічному ВНЗ*; будучи продовженням шкільного навчання, цей курс спирається на знання, уміння й навички, отримані студентом у школі;

– *високий рівень узагальненості*; якісна особливість навчання в нефілологічному ВНЗ полягає в тому, що отримані знання з мови на основі узагальнень формуються у спрямовану функціональну систему;

– *підвищення значення самостійної роботи*; необхідно пояснити студентові, що “навчити” мови не можна. Мову можна лише вивчити. Опанувати мову – це означає навчитись автоматично використовувати мовні засоби в мовленні, а навички можуть бути сформовані тільки за умови активної навчальної діяльності самого студента. Роль викладача полягає в тому, щоб зробити навчальну роботу студентів цілеспрямованою, полегшити йому шлях засвоєння матеріалу. Обов'язковою є вольова, зосереджена, наполеглива праця студента, без якої опанувати мову неможливо. Основні зусилля викладача мають бути зосередженими на прийомах раціонального пояснення, на контролі виконання завдань, на коректуванні результатів роботи;

– *особливості співвідношення видів мовленнєвої діяльності*; цілі й завдання навчання в нефілологічному ВНЗ та специфіка опанування мовленнєвими навичками визначають особливості співвідношення навичок та умінь усного мовлення і читання. Оволодіння навичками усного мовлення, зокрема навичками говоріння, вимагає великих затрат часу на виконання тренувальних вправ. За певний час навчання студент може оволодіти відносно невеликим обсягом лексики та граматичного матеріалу в усному мовленні, проте обсяг пасивного словникового запасу та пасивного граматичного матеріалу в плані читання буде значно більшим. Враховуючи взаємно позитивний вплив розвитку навичок усного мовлення та читання, характер цілей навчання та особливості побудови навчального процесу вказують на доречність для курсу навчання іноземної мови в нефілологічному ВНЗ несумісного паралельного розвитку навичок та умінь усного мовлення та читання [1, с. 52–53].

Освітня мета навчання дисципліни “Іноземна мова” у вищому навчальному закладі полягає у формуванні не тільки загальних компетенцій

(знань, навичок і вмінь) з цієї дисципліни, але й у сприянні розвитку здібностей студентів до самостійного навчання. Викладачам вищої школи належить визначити найраціональніші шляхи організації як аудиторної, так і самостійної позааудиторної роботи студентів у процесі формування іншомовної професійної комунікативної компетенції, створюючи теоретичне підґрунтя та надаючи практичні рекомендації.

Проте викладання іноземної мови студентам немовних спеціальностей вирізняється цілою низкою складнощів.

По-перше, при вступі у ВНЗ на немовні спеціальності вступний іспит з іноземної мови абітурієнти майже не складають. Це призводить до того, що рівень володіння іноземною мовою в абітурієнтів неоднаковий, що створює цілу низку проблем при подальшому навчанні студентів.

По-друге, оскільки на багатьох немовних спеціальностях іноземна мова не є профільним предметом, мотивація до її вивчення студентами помітно знижується. На жаль, випускники ВНЗ розуміють необхідність володіти іноземною мовою тільки при влаштуванні на роботу.

По-третє, труднощі становить розробка єдиних навчально-методичних комплексів для процесу навчання іноземної мови на немовних факультетах ВНЗ. Ця проблема безпосередньо пов'язана з неоднаковим рівнем володіння іноземною мовою. Розробити єдину програму для групи, в якій рівень володіння іноземною мовою відрізняється від рівня "Початківець" (іноді навіть нижче) до рівня "Проміжний" (і дуже рідко "Вище середнього") практично неможливо. Розподіл студентів за рівнем володіння мовою, звичайно, може спростити це завдання. Але сьогодні дуже часто з об'єктивних причин об'єднуються в одній групі не тільки студенти з різним рівнем знань, а й різних спеціальностей, що значно ускладнює вивчення іноземної мови [5].

У навчально-методичному комплексі мають бути гідно представлені мова і культура країни, мова якої вивчається, але разом з тим відображені особливості вітчизняної культури, освітні й виховні завдання вітчизняної освітньої політики. Відображаючи нові тенденції у викладанні іноземної мови, навчально-методичні комплекси, безсумнівно, повинні містити елементи традиційної школи, в якій мова вивчається глибоко й ґрунтовно, по-слідовно розвиває навички та вміння в різних видах мовленнєвої діяльності в контексті діалогу культур [6].

Разом з тим, в Україні відбуваються певні позитивні процеси в розвитку ідей Болонської ініціативи. Переконливим доказом нового слова в плануванні навчального процесу з англійської мови є опублікована в програмі з англійської мови для професійного спілкування, підготовлена колективом українських науковців за участю Британської Ради в Україні та рекомендована Міністерством освіти і науки України як Національна програма для університетів (Лист Міністерства освіти і науки України №14/18.2 – 481 від 02.03.2005 р.) Ця програма встановлює національні параметри викладання та вивчення англійської мови, що відповідають між-

народним стандартам, викладеним у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, розроблених за ініціативою Ради Європи.

Відповідно до Державного стандарту базової та повної середньої освіти випускники шкіл мають відповідати рівню B1+. За вимогами Національної програми з англійської мови, бакалаври мають досягти рівня B2, а випускники магістратури – опанувати іноземну мову на рівні B2+ для спеціальностей, які вимагають менш складної мовної поведінки та C1 для більш складної лінгвістичної компетенції, залежно від різновиду здійснюваних професійних функцій. Аналогічні вимоги ставлять і до студентів, які вивчають інші європейські мови – німецьку, французьку або іспанську. Але повна реалізація цих завдань може стати реальною, коли випускниками шкіл будуть учні, які почали вивчати англійську мову з 1 класу, а другу іноземну мову з 5 класу (тобто з 2011 р.) [7].

Складниками реалізації поставлених завдань є якісні показники:

- 1) готовності вступників університету для досягнення європейських рівнів мовної компетенції;
- 2) планування та організації навчального процесу;
- 3) викладацької роботи;
- 4) матеріального й науково-методичного забезпечення навчального процесу.

Таким чином, специфічними особливостями вивчення іноземних мов студентами нефілологічних спеціальностей є:

1. Неоднаковий рівень підготовки студентів та їх володіння іноземною мовою при вступі на немовні спеціальності вищого навчального закладу.
2. Занижений рівень мотивації студентів до вивчення іноземної мови.
3. Складність розробки єдиного навчально-методичного комплексу для студентів немовних спеціальностей ВНЗ, які неоднаково володіють іншомовними комунікативними компетенціями.
4. Проблема роботи зі студентами, які у ВНЗ фактично змушені починати вивчення іноземної мови “з нуля”.
5. Жорсткі обмеження навчального процесу в часі.
6. Тривала перерва між завершенням курсу іноземної мови до вступного іспиту в магістратуру.
7. Професійна спрямованість курсу іноземної мови відповідно до обраного студентами фаху.

Список використаної літератури

1. Берман И. М. Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах / И. М. Берман. – Москва : Высшая школа, 1970. – 230 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. – Київ : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Загородня І. В. Особливості навчання іноземних мов як немовної спеціальності студентів вищих технічних навчальних закладів України / І. В. Загородня // Педагогічні науки. – 2009. – Вип. 14. – С. 81–87.
4. Король С. В. Специфіка навчання іноземній мові студентів технічних університетів / С. В. Король // Вісник запорізького державного університету. – 2008. – № 1. – С. 127–132.

5. Костенко Н. І. Специфіка іншомовної підготовки студентів ВНЗ економічного профілю [Електронний ресурс] / Н. І. Костенко. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Znpkhist/2012_6/12knizep.pdf.

6. Мусницкая Е. В. Новые тенденции и актуальные проблемы формирования умений иноязычного общения у студентов неязыкового вуза / Е. В. Мусницкая // Профессиональная коммуникация как цель обучения иностранному языку в неязыковом вузе. – Москва, 2000. – С. 156–162.

7. Петровський М. Іноземні мови на немовних факультетах / М. Петровський // Газета Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ, 2009. – № 2 (2139). – С. 2–3.

8. Рожкова Ф. М. Вопросы обучения иностранным языкам в средних профессионально-технических училищах : метод. пособ. / Ф. М. Рожкова. – Москва : Высшая школа, 1984. – 184 с.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2016.

Черная С. С. Особенности иноязычной подготовки студентов вузов нефилологических специальностей

В статье рассмотрены особенности обучения иностранным языкам студентов нефилологических специальностей. Выделены ряд сложностей при преподавании иностранного языка и определены качественные показатели для реализации поставленных задач.

Ключевые слова: нефилологические специальности, иностранные языки, специфика обучения.

Chorna S. Features of Foreign Language Training Students of Non-Philological Specialties of the University

The article deals with the peculiarities of teaching foreign languages □□students of non-philological specialties. There is determined a number of difficulties in teaching foreign language and defined quality indicators for the implementation of the tasks.

The educational goal of teaching discipline “Foreign Language” in higher education is to build not only the general competencies (knowledge, skills and abilities), but also in helping students to develop skills for independent learning. High school teacher shall determine the most rational way of both classroom and independent extracurricular work of students in the process of professional foreign language communicative competence, creating a theoretical basis and providing practical recommendations.

Specific features of learning foreign languages students of non-philological specialties are:

1. Not the same level of students’foreign language for admission to non-linguistic specialties of higher education.

2. Undervalued motivation of students to study a foreign language.

3. The difficulty of developing a unified educational-methodical complex for students of non-linguistic specialties, who have not the same foreign language communicative competence.

4. The problem of students who actually had to start learning a foreign language “from scratch” in high school.

5. Strict limitation of the educational process in time.

6. The long break between the end of foreign language courses and entrance exams to master.

7. Professional orientation in foreign languages according to the chosen specialty students.

Key words: non-philological specialties, foreign languages, specific of the learning.